

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, טז)
”זה יוסף שהיה לך בחימה” (רש"י)

מתורגמו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת לך לך תשפ"ג • שנה ב' - גליון צ"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת א כלל קפ"ג

בית האוצר
מערכת א כלל מג

ויעתק משם הַהֵרָה מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהֱלָה וְגו' (יב, ח).

מחלוקת יש אם למקרא או למסורת לענין קדימת אחד לחבירו

בענין יש אם למקרא או אם למסורת, עיין ענין מחודש ברש"י (כאן) בשם המדרש (ב"ר לט, טו), שכתב: אהלו, אהלה כתיב, בתחלה נטע את אהל אשתו ואחר כך את שלו (וברש"י על המדרש שם הגירסא, "א"ר חנינא בתחלה נטע כו' כנ"ל).

וברא"ם (ד"ה בתחלה) כתב, וז"ל: בתחלה נטע אהל אשתו ואחר כך את שלו, דרש"י יש אם למקרא ולמסורת. ואף על גב דלא אשכחן בשום דוכתא למידרש קדימה ואיחור בין המקרא והמסורת, שאני הכא דאמרין צריך לכבד את אשתו יותר מגופו, כדאיתא בפרק כ"סויה דהם (חולין פד:), ואסכמתא בעלמא היא זו ולא ילפותא גמורה, עכ"ל.

ואולם בגור אריה (כאן אות יז) כתב, וז"ל: ואין לומר, דילמא איכא דבתחלה נטע אהלו, ויש לומר שהכתיב קודם לקרי', וכיון דכתיב אהלה וקרינן אהלו, אם כן אהלה נטע תחלה, עכ"ל. הנה דסבירא ליה להגור אריה ז"ל באמת, דהיכא דדרשינן לתרויהו למקרא ולמסורת, אז יש אל המסורת קדימה אל המקרא.

ונראה, דזה גם כן תלוי בפלוגתא (סוכה ו:) אי יש אם למקרא או למסורת, דנהי דהיכא דמצינן למידרש תרויהו ולא סתרי אהדי דרשינן לתרויהו, עם כל זה למאן דאמר בעלמא אם למקרא היכא דסתרי אהדי, אם כן המקרא עיקר אצלו מן המסורת, כיון שדוחה את המסורת עבור המקרא, על כן גם היכא דדרשינן לתרויהו, עם כל זה יש אל המקרא משפט הקדימה, כיון דהוא העיקר יותר. ועוד דלענין הקדימה הרי גם עתה סתרי אהדי, שהרי אי אפשר לתת הקדימה לשניהם רק לאחד מהם, ואם כן לענין זה הרי סתרי אהדי, וכל היכא דסתרי אהדי הרי שוב סבירא ליה דאם למקרא ודו"ק. ולמאן דאמר דאם למסורת אזי הוא הליפון, דיש משפט הקדימה אל המסורת.

ולפי זה צריך לומר, דמימרא דרבי חנינא דבראשית רבה הנ"ל, הוא להך לישנא דסבירא ליה בעירובין (נב) אליבא דרבי חנינא דיש אם למסורת, ובאתי רק להעיר.

ויאמר אברהם אל לוט וגו' כי אנשים אחים אנחנו (יב, ח).

בן אה נקרא אה - וכן בן נקרא אה

מצינו שנקרא בן אה בשם 'אה', עיין 'במות (יז) דמייית' הך קרא דכתיב 'כי אנשים אחים אנחנו' (ותתייבם אשת אחי אביו, שהרי לוט בן אחיו היה, רש"י). ועיין רש"י (להלן כ, יב ד"ה אחותי בת אבי היא) דכתב שם גם כן דבת אחיו נקראת 'אחות'. וכתב שם טעם הדבר, דבני בנים הרי הם כבנים (עיין יבמות סב:), והרי היא (שרה) בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט 'כי אנשים אחים אנחנו', עכ"ל. ועיין רש"י סנהדרין (נח: ד"ה אלא התם) שכתב גם כן הך טעם. ועיין מדרש רבה (רות ו, ג) על הכתוב (שם ג, יא) 'ועתה בתי אל תיראו', אין אדם נמנע לקרא לדודו 'אחיו'.

ומצינו עוד, שאדם קורא לבניו 'אחיו', וכמבואר במדרש (ב"ר עד, יג) על הפסוק (להלן לא, טו) 'ויאמר יעקב לאחיו, אלו בניו, שהוא קורא אותן בלשון הקודש 'אחיו'. ועיין עוד **פרקי דרבי אליעזר** (פרק לו) שהוזכרו שם שני הדברים, דבן אחיו של אדם כאחיו, ושבניו של אדם כאחיו, ומייית גם כן קראי דיבמות ודבראשית רבה הנ"ל. ועיין עוד ספרא אחרי (פרשת א ברייתא ז) על הכתוב (ויקרא טז, ב) 'דבר אל אהרן אחיך', וז"ל: אחיך לרבות את הבנים, עכ"ל, **ובפסיקתא זוטרתא** (שם) מוסיף וז"ל: וכן הוא אומר (להלן יד, ט) 'וישמע אברהם כי נשבה אחיו, ולוט הוא בן אחיו, עכ"ל.

גליוני הש"ס
יוסא לז:

ויאהל עד סדם. ואנשי סדם רעים וחטאים לה מאד (יג, יב-יג).

'שם רשעים ירקב' -

הוא דבר מפורש או דרשה מהפסוק

פירש רש"י, ורבותינו (יומא לה:) למדו מכאן, 'שם רשעים ירקב'.

ועיין ליקוטי דינים שבסוף ספר מהרי"ל (אות לו), וז"ל:

בסדר לך לך כתיב, 'ואנשי סדום רעים' וגו', פירש רש"י מכאן 'שם רשעים ירקב'. הקשה החבר ר' שלום כ"ץ, מה בא רש"י לפרש 'מכאן', והלא מקרא מלא הוא (משלי י, ז) 'שם רשעים ירקב'. ותירץ מהר"י סג"ל, דקרא מתנבא דשם רשעים ירקב, אבל מנין כשמוזכרין הרשעים דמוזכרין לגנאי, לכך פירש רש"י 'מכאן', הואיל והזכיר אנשי סדום, סיים עליהן גנותן רעים וחטאים וגו', עכ"ל.

והדברים צריכים עיון גדול כמגמרא יומא (שם), אמר ליה רבינא כו', מנא הא מילתא דאמור רבנן 'שם רשעים ירקב', אמר ליה דהא כתיב 'ושם רשעים ירקב', מדאורייתא מנא לן, דכתיב 'ויאהל עד סדום', וכתיב 'ואנשי סדום רעים וחטאים לדי' מאד', עיין שם.

גבורות שמונים
אות נב

ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ (יד, טו).

אברהם אבינו הקנה שמים וארץ להקב"ה שמיכוין שנבראו בשבילו היו שלו וזכה בהם

בכתבי אגדה שלנו, ביארנו דרשתם ז"ל (אגדת בראשית ג, א ד"ה ויהי איש), על הכתוב 'ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ', דדרשו ז"ל דאברהם הקנה להקדוש ברוך הוא שמים וארץ. ומשמע שטחיות הדברים, דשמים וארץ היו של אברהם, והקנה אותם כביכול להקדוש ברוך הוא.

וכתבנו הסברת הדבר, על פי דרשתם ז"ל (ב"ר יב, ט), על הכתוב (לעיל ב, ד) 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם' - באברהם, היינו שבשביל אברהם הוא שנבראו שמים וארץ. ואם כן נמצא, שהיה הוא הגורם למציאות שמים וארץ, אחרי שרק בשבילו נבראו, ואם כן הרי זכה בהם ונעשו שלו משום זה, וכמבואר ברש"י גיטין (כב. ד"ה כדקתני), אהך דשתי גנות זו על גב זו וירק בינתיים, רבי מאיר אומר של עליון, רבי יהודה אומר של תחתון כו', אמר רבי יהודה, מה אם רצה התחתון למלאות את גנתו עפר אין כאן ירק, וברש"י (ד"ה כדקתני): והואיל ובידו למחות וגורם לירק הזה זוכה בה, עכ"ל. הרי דגורם למציאות דבר הוא שלו וזוכה בו, ועל כן חזר והקנה אותם כביכול להקב"ה, וזהו ענין שהקנהו אברהם להקדוש ברוך הוא שמים וארץ, עיין שם.

נקודה ביניהם, ולא קשה מידי". ועיין עוד **גליוני הש"ס** ירושלמי ברכות פ"ג ה"ד ד"ה אמר רבי יודה בר טיטוס.

ד כוונתו, שבגמרא מבואר להדיא, דאף על פי שמקרא מלא הוא בביאורים, אכתי עדיף ילפותא מן התורה, וגם משמע בגמרא דמקרא דנביאים גם כן ילפינן להזכיר לגנאי, ולא הוי רק נבואה. וגוף כוונת הקושיא בגמרא יומא לח: מדאורייתא מנא לן, ביאר רבינו **בגליוני הש"ס** תענית ט. ד"ה מ'י, דהוא מפאת דליכא מידי דכתיבא בכתובים ולא רמיזי בדאורייתא, כדאיתא בתענית שם.

ה עיין **גליוני הש"ס** שבת קכ: ד"ה גרמא, בעניני גרמא, ובתוך דבריו שם ציין גם לדברי רש"י גיטין הנזכר, דמבואר דגרמא מילתא היא.

ו כסגנון זה כתב רבינו **בגליוני הש"ס** סוטה ד: ד"ה אפילו, באופן זה, עיין שם.

עיין שם. הרי דללישנא קמא סבירא ליה אם למסורת, וללישנא בתרא סבירא ליה אם למקרא. והפליא רבינו לומר, דלפי מה שגרס רש"י בפירושו למדרש דמימרא זו אמור בשם רבי חנינא וכוננו, אם כן אזיל ללישנא קמא בעירובין, ודו"ק.
ג ועיין יומא שם: מאי 'ושם רשעים ירקב', אמר רבי אלעזר, רקביבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמיהו. **ובגליוני הש"ס** שם כתב רבינו: "ועיין ירושלמי סוכה פ"ה ה"ח, דיש שם שם אמורא רבי יודה בן טיטוס, וצריך לומר, דכיון דיש שינוי בנקודה, דטיטוס הרשע שמו טיטוס בחולם ט' השניה, ושם טיטוס דירושלמי הוא בנקודה אחרת תחת הטי', מדלא נאמר טיטוס, לכן לית ביה משום אסוקי בשמיהו. ואם כן גם קושיית התוספות יומא שם (ו"ה דלא) ובכמה דוכתי' (שבת יב: ד"ה שבנא, בתנבות קד: ד"ה שני) מהך דשבנא איש ירושלים - ניחא בפשיטות, דאולי היה חילוק

א המשך לשונו: "כוונתו, אהא דאמרין בכיסוי הדם שם, לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם. וקצת קשה, דטפי הוי ליה לאתויי גמרא יבמות סב: דנאמר שם להדיא האי לישנא, דצריך לכבד את אשתו יותר מגופו, וכדאיתא שם, תנו רבנן, האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו כו', עליו הכתוב אומר ואיביה (ה) 'וידעת כי שלום אהלך'".

ב דאיתא שם שני לשונות בדעת רבי חנינא, לישנא קמא דאמר רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום לא יכנס, דכתיב (ישעיה נח, יג) 'אם תשיב משבת רגלך - רגלך כתיב כו'. איכא דאמרי אמר רבי חנינא, רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס, דכתיב 'אם תשיב משבת רגלך', ורגליו קרינן

וְהִרְגוּ אֶתִּי וְאֶתְּךָ יְחִי' (יב, יב)

איסור אשת איש המור מציה

מתוך: גליוני הש"ס יבמות, קידושין; לקח טוב ~

יעבור, שהרי בסנהדרין שם (עד.) ובפסחים (כה.) יליף נערה המאורסה דהוי ביהרג ואל יעבור, מדכתב (דברים כב, כו) 'כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה', הוקש נערה המאורסה לרוצח, מה רוצח יהרג ואל יעבור כו'. ופרך, רוצח גופיה מנא ליה. ומשני, סברא הוא, דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דלמא דמא דההוא גברא סומק טפי, עיין שם.

ואם כן, כיון דבשפיכות דמים סברא חיצונית היא הא דיהרג כו', אם כן גם בן נח הוי ביה ביהרג ואל יעבור, מה שאין כן עבודה זרה וגילוי עריות דרק מגזירת הכתוב היא דיהרג, על כן שפיר אין בן נח מצווה על זה, דכל התורה לישראל ניתנה ולא לעכו"ם (עיין סנהדרין נט.). ואם כן נמצא דשפיכות דמים המור לגבי בני נח מגילוי עריות, דשפיכות דמים הוי ביהרג ואל יעבור, מה שאין כן גילוי עריות, ואם כן שוב שפיר קמה ראייה הנ"ל, דרבינו הכמות מכריע את האיכות.

ועיין בבא קמא (מז.) לעולם דרבעה ולא קטלה, דאתויה לבי דינא וקטלוה, מהו דתימא כמאן דקטלה דמי?

ענין זה אפשר שתלוי בחקירת ריבוי הכמות והאיכות איזה מכריע

והנה אם כנים הדברים, דחמור איסור אשת איש מרציה, משום דכל ביאה וביאה היא באיסור וכנ"ל, יש מזה ראייה דריבוי הכמות מכריע את האיכות, דהא שפיכות דמים עונשו בסייף (סנהדרין עז.), ואשת איש בחנק (שם פד.), ואם כן הרי איסור אשת איש קל, ועל כרחק דריבוי הכמות מכריע את האיכות. ואולם זהו רק לדידך, אבל לרבי שמעון דסבירא ליה בסנהדרין (מט:) דתקן חמור מסייף, אדרבא אשת איש חמור. ותו גבי בני נח בלאו הכי שניהם שוין, דכל השבע מצוות שלהן כולם עונשן בסייף, וכמבואר בסנהדרין (נו.).

ואולם לפי מה דאיבעיא שם בסנהדרין (עד.), אי בן נח מצווה על קידוש השם, עיין שם. ודעת התוספות (שם עה. ד"ה ואם) דנפשטה האיבעיא דאין מצווה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (הלכות מלכים פ"ה ה"ב), אם כן שוב שפיכות דמים חמור לגביה יותר מכל השאר מצוות שלו. וזה, שבשפיכות דמים פשיטא גם בן נח הוי ביהרג ואל

מדברי אברהם אבינו מוכח שאשת איש המור מרציה - טעמים וביאורים

בתוספות יבמות (קטז. ד"ה הכא) הקשו, בהא דאיתא (שם), דלגבי גט חיישין דלמא בגמלא פרחא אזל (הולך מהר כעוף פורח, רש"י:), ואילו במכות (ה.) לגבי דיני נפשות לא חיישין לגמלא פרחא, עיין שם.

ועיין בשו"ת מ"ם עמוקים (ח"א סימן לא ד"ה מאן דאסיק), הקשה כן מסברא דנפשיה. ותירץ, דחששא דדילמא בגמלא כו', הוא משום חומרא דאשת איש, דמחמירין באשת איש יותר מבידי נפשות, עיין שם, וכן נראה גם משו"ת מהר"י ווייל (סימן עט), עיין שם היטב.

ולפי זה מובן בפשיטות, קרא ד'והרגו אותי ואתך יחי', וכן קרא (להלן כ.א.) 'והרגוני על דבר אשת', דחשוש יותר לאיסור אשת איש מלאיסור רציה. וטעם החומר, יש לומר משום דכל ביאה וביאה היא באיסור. וכבר נאמר זה, ומצאתי בריב"א על התורה (פאנ).⁷

וגם יש לומר, משום דאשת איש תרתי איתנהו ביה, דהולד ממזר, ומבואר בספר חסידים (סימן תק), דמוליד ממזר יש בו גרם שפיכות דמים, דממזירא לא חיי (יבמות עה:).⁸

וגם יש לומר, דכיון דאשת איש עונשו מיתה בידי אדם וזכרת בידי שמים, נמצא האיש גורם מיתה לאשה והאשה לאיש, ועל כן חשוב גם זה גרם שפיכות דמים.

הוכחות מן התורה שמיתת הבעל מתיר

בזכרוננו משו"ת הרדב"ן, דהקשה אגמרא קידושין (ג:) דפריך, מיתת הבעל מנא לן דמתיר, עיין שם, דליף מקרא (שמואל א, ח. מב) דדוד נשא אלמנת נבל הכרמלי (ואינו כעת לפניו).⁹ וכמו כן קשה מנעמי, שאמרה (רות א, ב) 'כי זקנתי מהיות לאיש' וגו', ומוכח דמיתת הבעל מתיר, עיין ספר נדפס מחדש שו"ת מי באר (סימן לט אות ב).¹⁰

ומה שכתב (שם אות ד) קושיא, דליף מאברהם שאמר 'והרגו אותי ואתך יחי', לא קשה מידי, דאין למידן מקודם מתן תורה, ודו"ק.

דשפיכות דמים, ודו"ק (וראה תפארת יוסף בפרשתנו עמוד קעה הערה יז, מה שהעירו בטעמו של רבינו - מפני שהאיש גורם מיתה לאשה והאשה לאיש, עיין שם).

(ז) וראה עוד שם, שהביא רבינו ראייה נוספת, דשפיכות דמים החמור על שאר עבירות בבני נח.

(ח) ראה שו"ת רדב"ז חלק ז סימן כט, שנשאל שם בענין אביגיל עם דוד, איך יעלה על לב לומר שדוד שהיה בחזר אלקים רצה לבוא על אשת איש, וכתב בתוך דבריו: 'ולעיקר השאלה היה אפשר לומר, דסבירא ליה לדוד כיון שנגמר דינו דנבל להריגה מפני שמרד במלכות, הרי אשתו למלך כשאר נכסים (עיין סנהדרין מח:), וכי היכי דשאר נכסים מחיים שרי למלך, הוא הדין לאשתו, דגברא קטילא הוא. וטועה היה בזה, דבשלמא שאר נכסים מותרים מטעם הפקר, אבל איסור אשת איש אינו נפקע אלא בגט או במיתה', עיין שם. וכנראה לדבריו אלה כיון רבינו, אולם הקושיא המדוברת אינה מוזכרת שם.

(ט) שכתב לתרץ: "... מוכרחים אנו לתרץ כמו שכתב הרמב"ן בפרשת תולדות (כו. ה), ששמירת המצות ששמרו האבות אינן אלא בארץ ישראל לבד ויעקב בחוץ לארץ נשא שתי אחיות... ועל כן לא שמרו התורה, כאשר מחלוק וכליון נשאו מואבית ולא גיירו אותם, ועל כן אינם יכולים להוכיח מזה דמיתת הבעל מתיר, ומה שכתב (הקשות) מנעמי, גם כן מחמת שהיה בחוץ לארץ".

(י) כדאיתא בירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ה, והובא בתוספות מועד קטן כ. ד"ה מה. ועיין בית האוצר מערכת א כלל א אות ז ד"ה וע"ע מ"ק, שכתב: "הטעם פשוט, משום דניתנה תורה ונתחדשה הלכה, עיין שבת קלח:". ובעיקר הדבר האריך רבינו מאוד בבית האוצר שם אות ד ד"ה וע"ע ירושלמי, ועוד שם אות ז ד"ה ובגוף.

(א) ועל כן אף שהעידו עדים שבאותו יום היה במקום אחר, מכל מקום חיישין דילמא הלך מהר לאותו עיר שנכתב בגט, עיין שם.

(ב) שכתב שם: "... אף על גב דלענין הזמה אמר רבא לא חיישין לגמלא פרחא וקטלינן להו לטהדי, כדאיתא פרק קמא דמכות (ה.), מכל מקום לענין גט חיישין".

(ג) עיין לקח טוב כלל טו פסקא כז, שכתב רבינו בזה: "שמעתי אומרים, שמה שנתיירא אברהם באומרו 'והרגו אותי ואתך יחי', אף על פי ששפיכות דמים אסור לבני נח כמו אשת איש, היינו משום דשפיכות דמים יהיה רק פעם אחת, מה שאין כן אם לא יתעוררה תהיה כל ביאה וביאה באיסור אשת איש, ועל כן אם לא יוכלו להתגבר על יצרם, על כל פנים יבחרו להם לעבור פעם אחת מלעבור הרבה פעמים - עד כאן שמעתי", עיין שם.

(ד) שכתב: "תימה, והלא הזהירו בני נח על שפיכות דמים כמו שהזהירו על העריות (עיין סנהדרין נו.) ויש לומר שכך אמר אברהם, יאמרו המצריים מוטב להם להרגני ועיברו וזהו שפיכות דמים ואז תהיה אשתו מותרת להם, ולא יחזיקוה באיסור אשת איש ימים רבים".

(ה) זו לשונו: "... מכאן יש לומר לממזר, לא מיבעיא דלא קיים מצות פריה ורביה, אלא שמעכב את המשיח, דקאמרי (יבמות עה:) ממזר לא חי, ואותו ממזר שמווליד לא יוליד בנים, דלא חיי, כטריפה דלא חיי, ואילו אותו הורע שמזרע בפסול היה מזרע בכשרות, היה מוליד בן או בת שהיו מתקיימים והיו מולידים בנים אחרים, נמצא שהפסיד כל זה", עיין שם.

(ו) כמו התם ברובע חשיב חידוש שאינו משלם כופר, והחידוש הוא, דאתויה לבי דינא וקטלוה, והוי אמניא דחשיב כמאן דקטלה דמי, למדנו שיש איוו שייכות לאיסור דשפיכות דמים, כיון שעל ידי זה מתחייבים מיתה, ועל כן שפיר יש לומר, דבכל איסור אשת איש יש בזה גרם

וְהָאֵמֶן בַּהּ וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה

הנותן צדקה מתוך אמונה בכח ובזכות המצוה - היא הצדקה המזכרת |
 "הנותן סלע לצדקה על מנת שיחיה בני, הרי זה צדיק גמור" - בגלל האמונה
 | האמונה הנלווית לקיום המצוות - היא נקיה וטהורה ולכן נקרא 'צדיק'

מנת שאהיה בן עולם הבא, הרי זה צדיק גמור.
"ואולם הטעם באמת שנקרא 'צדיק' גם בעבודה כזו, הנה הוא עבור האמונה, שהרי האמונה - על כל פנים יש לו בשלימות בלי שום פניה כלל, שהרי רק אחרי שמאמין שעל מעשה הטוב יש שכר ועולם הבא, הנה הוא עושה הטוב לשישג השכר ההוא, ואם כן אל פניה זו של בקשת השכר, הרי בהכרח על כל פנים שתוקדם האמונה, והאמונה הרי היא נקיה וטהורה שפיר בלי פניה, ועל כן נקרא 'צדיק' - עבור האמונה לבד.

"והוא הדבר שאמר חבקוק, היינו דבופועל המעשה - וודאי צריך לקיים כל התורה בשלימות, ואך בענייני הכוונה שתהיה טהורה ונקיה שלא על מנת לקבל פרס, הנה ראה חבקוק שבימינו כבר היה הדור ירוד, ועבודתם רק בפניה על מנת לקבל פרס. כי העבודה בכוונה טהורה שלא על מנת לקבל פרס - רק מאהבת השם יתברך לבד, הוא באמת דבר קשה מאוד, וראיתי בני עליה והמה מועטים (ראה סוכה מה:), והלואי נזכה על כל פנים לקיים את המצוות בפועל המעשה, אף בכוונה בלתי שלימה ועל מנת לקבל פרס.

"והנה האדם צריך לבקש מהשם יתברך, שיהיה בעזרו בשמירת חקי השם בפועל על כל פנים, ועל ידי השמירה בפועל - במשך הזמן יוכל לזכות גם כן לשלימות הכוונה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה וכנ"ל (פסחים ג:)."

"ועל כן זהו העניין שאמר חבקוק, שראה כי הלבבות מתמעטים, וכי קשה שתהיה העבודה בשלימות הכונה כראוי שלא על מנת לקבל פרס, וכי עבודתם רק עבור בקשת הפרס, אשר באמת זו אינה עבודת השם יתברך כלל - רק עובד את עצמו, ואך הרי יש בזה על כל פנים האמונה בשלימות וכנ"ל, ועל כן אמר 'וצדיק באמונתו יחיה, כלומר צדיק של הדור הזה רק באמונתו יחיה, כי עובדים על מנת לקבל פרס, ואין שלימות ואמתיות בעבודה זו - רק האמונה לבד, ועל כן רק באמונתו יחיה, ודו"ק..."

"אבל העשיה בפועל המעשה - וודאי צריך שתהיה בשלימות הראוי בלי גרעון חלילה."

וכשאדם מאמין בהש"ת שהוא כל יכול שזו תכלית האמונה, וודאי הרי הוא צדיק גמור."

ובזה מפרץ הגאון בעל 'ישועות יעקב' זצ"ל (תורה, פרשת נצבים ד"ה ובחרת) היאך צוותה תורה (דברים ל:ט): 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך', הלא בזה מקיימים את המצוות שלא לשמה, על מנת לקבל פרס - 'והנה לכאורה כיון שאינו עושה לשמה, רק מיראת העונש או לקבל שכר המיועד, אין זה נחשב עובד ה'". ותיירץ: "אלא שאף שאין זה קיום המצוות לגמרי, מכל מקום כדאי שכר אמונה שמאמין שאם יעבור על מצות ה' יגיע לו עונש, ואם יעבוד ה' יתנהג ה' עמו בחסד במעשיו, בזה נחשב צדיק גמור שמאמין בה' ובהשגחה שמשגיח על כל מעשיו הן לרע או לטוב לו כל הימים...".

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע האריך בענין זה (דרוש א פיסקא לה-מ), להמליץ טוב בעד העוסקים בתורה ובמצוות שלא לשמן, כי בכל זאת יש להם זכות האמונה בקיום המצוות, ועל ידי כן נקרא האדם 'צדיק גמור'.

"במכות (כג): תרי"ג מצוות נאמרו למשה כו', בא דוד והעמידן על י"א כו', עד שבא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב:ד) 'וצדיק באמונתו יחיה'. ואינו מובן כלל, אטו חבקוק בא לעקור התורה חלילה - לומר שאין צריך לעשות דבר ודי באמונה לבד (עיין מהרש"א שם ד"ה תרי"ג).

"אך הכוונה, דבאמת עיקר העבודה הוא רק כשעובדין שלא על מנת לקבל פרס - רק מאהבת השם יתברך לבד (עיין אבות פ"א מ"ג ורע"ב ד"ה פרס). ומה שאין כן העובד על מנת לקבל פרס, הרי באמת אין זו עבודת השם יתברך כלל, והוא רק עובד את עצמו (עיין חובות הלבבות שער יחוד המעשה פרק ה: של"ה עשרה מאמרות מאמר ד אות קסג) עבור בקשת השכר, ולא היה ראוי לכאורה שיקרא האדם 'צדיק' עבור עבודה כזו שאינה עבודת השם יתברך כלל באמת. ואולם הרי אינו כן, שהרי אמרו בראש השנה (ד), האומר סלע זו לצדקה על מנת שיחיה בני, או על

שח הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע: "מימי לא הבנתי את מאמר חז"ל 'הנותן סלע לצדקה בשביל שיחיה בני, הרי זה צדיק גמור' (ראש השנה ד: פסחים ח). עד שבא מעשה ליד'."

"היה זה עשיר המתגורר בעיר מגורי, אשר מזה ימים רבים הנני נוהג לבקש ממנו מעות לצדקה, והוא פזרן גדול לכל עניני הצדקה, פעם לפדיון שבויים, פעמים לנישואי בני עניים ופעמים לצרכי שבת לאביונים. מעולם לא היה סרבן ותמיד נתן בעין יפה.

"ויהי היום, בנו של העשיר חלה והוא בא אלי בצער ובמרירות שאתפלל על בנו. למרבה הפלא, לא נדר האיש לצדקה אפילו פרוטה אחת, כדי שיחיה בנו. מאוד היה לי הדבר לתמיהה, מאחר וידעתי היטב את נדבת לבו הטוב, והלא בדין הוא שדוקא בעת צרה - יתרום לצדקה כדי שיזכה לישועה."

"או אז הבנתי את דברי הגמרא. יש שתי בחינות בנתינת צדקה, הראשונה היא אדם הנותן מצד הטבע, בהיותו בעל לב רך ורחמן, אף שאינו מאמין כל כך בכח מצות הצדקה שתועיל לו להציל ממות ולבטל כל גזירות רעות. אדם כזה נקרא 'צדיק'.

"הבחינה השנייה, מובחרת וחשובה יותר, והוא האדם שנותן מתוך אמונה שהצדקה מועילה מאוד ותציל אותו מכל רעתה ותחיה אותו ואת נפשית ביתו. אף אם בטבע יש לו לב אכזר, הוא משבר את טבעו וכובש את יצרו ונותן צדקה בשביל האמונה.

"ולכן הנותן צדקה בשביל שיחיה בנו - הרי הוא 'צדיק גמור', כי נתינתו היא באמונה!"

רעיון זה מובא גם בשם הרה"ק ה'חזוה' מלובלין זי"ע: "שאם אדם נותן צדקה בשביל שיחיה בנו, אף על פי שמצות צדקה לא עשה מן המזבחר, על כל פנים גילה בזה שהוא מאמין באמונה שלימה בבורא יתברך שהוא כל יכול, שהרי הוא אומר כך להש"ת שהוא נותן את הצדקה בשביל שיחיה בנו,

א) עיין עירובין סד: "המחזיק בנכסי הגר (מידי דתמיהה היא ותוהו בה אינשי לפי שבאו לו בלא יגיעה, לפיכך אין מתקיימין אם לא על ידי מצוה, רש"י) מה יעשה ויתקיימו בידו, יקח בהן ספר תורה... מאי קראה (דעל ידי דעבד בהו מצוה מקיימי בידיה, רש"י) דכתיב (במדבר כב:ב) 'וידר ישראל נדר... אם נתן תתן את העם הזה בידו והחרמתי את עריהם', וברש"י: "והחרמתי לשון הקדש, ועל ידי כך נשמעת תפלתם ונפלו בידם", עיין שם. וראה שם בגליון הש"ס להגרעק"א ז"ל.

ב) ספר 'שפתי צדיקים' (פרשת ויצא ד"ה ויישבונו) להרה"ק רבי פינחס מדינאוויץ זי"ע.

ג) ספר 'לקוטי יהושע' (לקוטים לש"ס עמוד ר ד"ה האומר), ומשם

ב'אבני זכרון' (אות תמד).
 ד) ומפרש רבינו בזה את הפסוק (תהלים קיט, ד-ה): 'אתה צוית פקודיך לשמור מאוד. אחלי יכוננו דרכי לשמור חקיך'. "ולכאורה מדוע בכתוב 'אחלי וגו' לא אמר תיבת 'מאוד' כמו בכתוב הקודם. אך הכוונה על פי ש"ס סנהדרין (קט), 'ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאוד' (בפרשתנו יג, יג), 'רעים' - בגופם, 'וחטאים' - בממונם, 'לד' - זו ברכת השם, 'מאוד' - שמתכוונים וחוטאים, ע"כ' הגמרא. הרי דתיבת 'מאוד' מורה על הכוונה...
 ו) זהו שאמר 'אתה צוית פקודיך לשמור מאוד', היינו שאתה צוית לשמור הפקודים בשלימות וטהרה הכוונה גם

דעניינו של האדם וחפצו ללמוד פרק זה, לכן זהו לימודו הראוי לו (עין עבודה זרה יט. וברש"י ד"ה ממקום), והוי גוף חיוב תלמוד תורה על פרק זה.⁷

הוכחה דשייך 'סייג' בדאורייתא

בנדרים (י-יז): רבי שמעון אומר, מנין שלא יאמר אדם 'לד' עולה', 'לד' מנחה' וכו', תלמוד לומר (ויקרא א, ב) 'קרבת לד' וכו'. ועיין שם בפירושו הרא"ש (י. ד"ה לשון שבד) דהחשש הוא שמא יחזור בו מלידור ולא יאמר תיבת 'עולה', ונמצא שהזכיר שם שמים לבטלה, עיין שם. ומבואר דשייך סייג בדאורייתא.⁸

אש של מערכה היה בה ממש ואפשר להתפיס

אש מיחשיב דבר שאין בו ממש, כמבואר בבבא קמא (כב), רבי יוחנן אומר, אשו משום חציו, וריש לקיש אומר, אשו משום ממנו וכו'. ורבי יוחנן מאי טעמא לא אומר כריש לקיש. אומר לך, ממונא אית ביה ממשא, הא לית ביה ממשא. ובביצה (טז). במשנה, דשלהבת של הקדש לא נהנין ולא מועלין, וברש"י (ד"ה ושלבת), לא נהנין מדרבנן, ולא מועלין - אין חייבין קרבן מועילה, דלית ביה ממשא. ועיין שבת (מג. מו.), ניצוצות (של שלהבת) אין בהן ממש, עיין רש"י שם ושם (ד"ה אין).

ועיין יומא (כא), חמשה דברים נאמרו באש של מערכה, רבוצה כארי כו', ויש בה ממש כו', וברש"י: ויש בה ממש - בשלהבת שלה, עכ"ל. וזהו הרבותא, דאש אחר אין בה ממש, ואילו אש של מערכה היה בה ממש.

ובזה מובן משנה נדרים (י), כאימרא כדירים כעצים כאישים כו', עיין שם בר"ן (יא). ד"ה כאשים) דפירש: כאישים - כשלהבות של אש שעל המזבת. ושמעתי להקשות, דמה התפסה היא זו, הא שלהבת של הקדש רק מדרבנן לא נהנין, ומן התורה מותר בהנאה, וכמשנה ביצה הנ"ל. ואולם לגמרא יומא הנ"ל מובן לנכון, דהא דאין מועלין בשלהבת - היינו רק משום דלית ביה ממשא, ואילו אש שעל המערכה הרי היה בו ממש, ושפיר מועלין בו מן התורה. ויש לעיין בזה ביומא שם אי גם בבית שני היה כן, ובאתי רק להעיר.

למהלך אין ארבע אמות

וכשהנודר אומר 'לא קאימנא' מותר בהילוך

בגמרא ברכות (כד), אומר רב הונא אומר רבי יוחנן, היה מהלך במבואות המטונפות - מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע וכו'. ומי אומר רב הונא הכי, והאמר רב הונא, תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום הטונפת, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלא הרהור תורה. לא קשיא, כאן - בעומד, כאן - במהלך.

יש לומר טעם החילוק, לפי המבואר שם (כה), דרק כאשר הצואה היא תוך ארבע אמות של אדם - הוא דאסור בדבר שבקדושה, אבל לא כשהיא חוץ לארבע אמותיו. והטעם מובן, משום דארבע אמות הוא רשותו של אדם (עיין בבא מציעא י. בעל המאור שבת לו: מדפי הרי"ף ד"ה אלא), ועל כן כאשר הצואה היא תוך ארבע אמות, הוה ליה צואה ברשותו, ואיכא משום 'והיה מחניך קדוש' (דברים כג, טו; עין ברכות שם), דמחנה היינו הרשות, ואם כן ענין ה'ארבע אמות' כענין ארבע אמות דקנין, דהטעם גם כן משום דהם רשות שלו, וקונים לו מטעם חצר (עיין ר"ן גיטין עח. ד"ה אומר).

ואם כן לפי המבואר בטור ושלחן ערוך חושן משפט (סימן רסח סעיף ב), ובסמ"ע שם (ס"ק ג) דעת הראב"ד (עיין שיטה מקובצת בבא מציעא ט: ד"ה קשיא) דארבע אמות של אדם דקונין לו הוא רק בעומד, אבל מהלך אין לו ארבע אמות, עיין שם⁹. ועל כן הכא נמי במהלך לענין צואה, כיון דמהלך אין לו ארבע אמות, אם כן הוה ליה כאילו היתה הצואה חוץ לארבע אמותיו דשרי בדבר שבקדושה, ודו"ק.

ועיין עוד נדרים (ה), מרוחקני ממך - דלא קאימנא בארבע אמות דילך משמע. ונראה גם כן מדאמר ולא קאימנא, דפירושו עמידה, ולא אומר 'לא הוינא', דרק בעמידה הוא דאסור, אבל לא בהילוך. והטעם נראה גם כן כנ"ל, דכיון דמהלך אין לו ארבע אמות, הוה ליה כאילו היה המודר חוץ לארבע אמותיו - דשרי.

כשחפצו של אדם ללמוד פרק זה - זהו לימודו הראוי לו

שמעתי בשם גאון אחד קדוש ז"ל, אהך דפרק קמא דנדרים (ה), אשכים ואשנה פרק זה - נדר גדול נדר כו', ופריך והא מושבע ועומד מהר סיני הוא. דקשה, הא אין מושבע ללמוד פרק זה דייקא? ואמר ז"ל, דכיון

אמת' מגור זצ"ל, מכתב קיט ד"ה נתאמת: שו"ת **דברי יציב** יורה דעה סימן קכ אות א. וראה עוד **אמת ואמונה** אות תקצד.
ה) בלקח טוב ריש כלל ח, כתב רבינו: הנה נא שמתי אל לבי לברר אי מצינו איסור דאורייתא מטעם סייג והעירתי בזה מאיהו מקומן בסייעתא דשמיא ואלו הן... וכאן הובא השייך לסוגיתנו.
ו) כן הקשו ברש"ש שם יא. **בר"ן** שם; **שיירי קרבן** ירושלמי נדרים פ"א ה"ג ד"ה כאישים. וקדום **בשיטה מקובצת** שם י: ד"ה כאישים, עיין שם.
ז) בגמרא שם איתא, שבמקדש שני האש היתה רבוצה ככלב, ולא כארי כבמקדש ראשון. ומסתפק רבינו אם גם אש של מערכה בבית שני היה בו ממש, והמשנה בנדרים - שתירצנו על פי גמרא ביומא - נשתנה בזמן בית שני.

א) המשך לשונו: "ועיין עוד שו"ת הרדב"ז (ח"א סימן תלאת) כתב בפשיטות כראב"ד הנ"ל דארבע אמות של אדם אין קונות לו במהלך, עיין שם".
ב) ועיין עוד שו"ת בן פורת ח"א סימן ו אות ג דף כו: ד"ה והנה.
ג) בגליוני הש"ס נדרים ח. ד"ה והלא, הביא שבשו"ת **התשב"ץ** ח"א סוף סימן ק ד"ה עוד אני חוזר, העיר מזה, עיין שם. וראה **רש"ש** נדרים שם ד"ה האומר; **שלמי נדרים** שם ד"ה אומר, באורך.
ד) ראה אהל תורה ליקוטים אות רצה; **שיח שרפי קודש** ח"א אות שלט, בשם **הרה"ק מאצקא** זצ"ל. הגדה של פסח **ארץ צב"י** לרבי יוסף הירש עמוד פט ד"ה ראיתי, בשם **הרה"ק רבי בונם ממרשיסחא** זצ"ל - ראה **קול מבשר** ח"ב על גמרא נדרים ד"ה ואמר. ועיין עוד **מכתבי תורה** להרה"ק **בעל 'אמרי**

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגדול רבי יצחק מענדל מארגנטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com